

Atgärdsprogram för bevarande av Lodjur (*Lynx lynx*) [Action plan for the conservation of lynx in Sweden]. 22, 1-35. 2003. Naturvårdsverket (Swedish Environmental Protection Agency). Atgärdsprogram.

Keywords: 8SE/action plan/CCT/cct_mp/conservation/culling/hunting/hunting quota/legislation/livestock/livestock damage/livestock damage prevention/lynx/Lynx lynx/management/management plan/monitoring/poaching/policy/reindeer/research priorities/status/trapping/trophy hunting

Abstract: The goal of this management plan is to conserve a viable lynx population in Sweden and to enable its spread outside of reindeer management areas. Existing legislation and administrative organisation are described and research priorities are set. Population structure and growth rate, female homerange size, reproduction, genetic population structure, and interactions with other predators are the main focus. The authorities responsible for monitoring, development of a national information system (online mammal species data base and carnivore forum), and other conservation measures, such as anti-poaching efforts, are identified. Livestock damage prevention measures and their spread among reindeer owners are promoted. The plan presents past hunting quotas and considers new regulations for the elimination of damage causing individuals, establishment of hunting bans, and new regulations on trapping and trophy hunting. Required actions are prioritized within counties. Time schedules, responsible authorities, and designated budget are listed.

*Åtgärdsprogram
för bevarande av*

LODJUR

(Lynx lynx)

Hotkategori: SÅRBAR (VU)

Åtgärdsprogram nr 22

Fastställt den 28 juni 2000
Reviderat den 13 november 2003

ÅTGÄRDSPROGRAM

Lodjur (*Lynx lynx*, Linnaeus 1758)

Hotkategori: Sårbar (VU) enligt kriteriet D1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ROVDJURSPOLITIKEN.....	4
UTBREDNING OCH STATUS.....	5
<i>Utanför Norden</i>	5
<i>Norge och Finland</i>	5
<i>Sverige</i>	5
BIOLOGI OCH EKOLOGI	6
<i>Biotopkrav</i>	7
<i>Hemområden</i>	7
<i>Bytesdjur och jaktteknik</i>	7
<i>Reproduktion och ungdödlighet</i>	7
HOT OCH BEHOV AV HÄNSYN	8
<i>Konflikt med tamdjursägare</i>	8
<i>Hundar</i>	8
<i>Jakt</i>	8
<i>Snöskoter - effektivare jakt</i>	8
<i>Konkurrens om jaktbart vilt</i>	8
<i>Jaktbrott</i>	9
<i>Sjukdomar</i>	9
<i>Trafik</i>	9
LODJURSSTAMMENS FÖRVALTNING	10
Mål.....	10
<i>Minimnivå</i>	10
<i>Utbredning</i>	10
<i>Regionala delmål och förvaltningsplaner</i>	10
VIDTAGNA ÅTGÄRDER	12
Lagstiftning, förvaltning, forskning m.m.....	12
<i>Internationella avtal m.m.</i>	12
<i>Nationell lagstiftning</i>	12
<i>Jaktbrott</i>	13
<i>Rödlista</i>	13
<i>Nordiskt samarbete</i>	14
<i>Forskning</i>	14
<i>Inventering</i>	14
<i>Regional förvaltningsorganisation</i>	15
<i>Skadeförebyggande åtgärder</i>	15
<i>Ersättningar för skador på tamdjur m.m.</i>	15
<i>Viltskadecenter</i>	16
<i>Jakt och skydds jakt</i>	16
<i>Rovdjursforum</i>	16
<i>Statens vilt</i>	16
<i>Information</i>	17
<i>Regeringsuppdrag</i>	17
BEHOV AV NYA ÅTGÄRDER	19
<i>Internationella avtal, lagstiftning mm.</i>	19
<i>Nordiskt samarbete</i>	19
<i>Forskning</i>	19
<i>Inventering</i>	20
<i>Förvaltningsområden</i>	20
<i>Förvaltning</i>	21

<i>Skador på tamdjur</i>	21
<i>Ersättning och skador på ren</i>	21
<i>Skyddsjakt</i>	22
<i>Statens vilt</i>	22
<i>Märkning av djur och djurdelar</i>	23
<i>Rovdjursforum</i>	23
<i>Statistik</i>	24
<i>Viltskadecenter</i>	24
<i>Information</i>	24
SAMMANFATTNING AV BEHOV AV NYA ÅTGÄRDER	26
<i>Prioriteringar lodjur</i>	31
<i>Resursbehov lodjur – Ej fastställt av Naturvårdsverket</i>	33
<i>Bilaga 1</i>	35

ROVDJURSPOLITIKEN

Riksdagen antog i mars 2001 rovdjurspolitiken (prop. 2000/01:57, bet. 2000/01: MJU9, rskr 2000/01:174). Den omfattar de fyra däggdjursarterna björn, järv lo och varg samt kungsörn.

I rovdjurspolitiken anges tydliga mål för hur många rovdjur det skall finnas i landet och var de skall få finnas. Länsstyrelserna ges ett uttalat ansvar för rovdjursförvaltningen. Deras ansvar omfattar inventeringar, viltskador och viss skydds jakt och information. Särskilda medel har tillförts länen för detta arbete, liksom för inventering och för att förebygga jaktbrott. Bidrag och ersättningar för skador har ökat. Straffsatserna för grova jaktbrott har höjts. Lagar, förordningar och föreskrifter har ändrats eller tillkommit. Med rovdjurspolitiken har grunden lagts till en process som startat på olika nivåer där myndigheter, forskningsinstitutioner, organisationer och enskilda i hela landet deltar.

Naturvårdsverket har med anledning av rovdjurspolitiken getts flera regeringsuppdrag som nu i det närmaste slutredovisats, vilka i sig också resulterat i nya åtgärder dit bildandet av ett Rovdjursråd och uppbyggnaden av en nationell rovdjursdatabas kan nämnas.

Stora delar av rovdjurspolitiken gäller generellt oberoende av art, medan andra åtgärder är artspecifika och bara gäller för en bestämd rovdjursart. Detta åtgärdsprogram skall tydliggöra det kommande arbetet med att långsiktigt garantera just lodjurets existens i landet.

UTBREDNING OCH STATUS

Utanför Norden

Lodjur av arten *Lynx lynx* finns endast i den Gamla världen. I Västeuropa har tillbakagången varit kraftig och den har utrotats från hela Centraleuropa. I Europa begränsades utbredningsområdet omkring 1960 till delar av Fennoskandia och Östeuropa. Därefter har återutplanteringar skett i flera centraleuropeiska länder, med varierande resultat.

Norge och Finland

I Norge finns lodjuret över i stort sett hela landet men arten har först under 1990-talet etablerat sig i Nordnorge. På landbasis har det varit 20% nedgång i lodjursbeståndet från 2002 till 2003. Före jakten blev det registrerat minimum 42-45 familjegrupper, som motsvarar en ungefärligt minimum på 250-270 lodjur."

Jakten under vintern 2003 tog 63 djur. Efter jakten (1 maj 2003) fanns således maximalt 187-207 lodjur kvar i Norge. Ytterligare information: <http://www.dirnat.no/bin/>

Finland har en stam som hösten 2002 beräknades till 870 djur. Stammen är ojämnt fördelad med större täthet i landets södra och mellersta delar. I norra Finland är lodjuren relativt fåtaliga. Ytterligare information: <http://www.mmm.fi/svenska/>

Sverige

I Sverige har lodjurets utbredning och numerär varierat kraftigt under 1800- och 1900-talen och inte minst under de allra senaste årtiondena. Under 1800-talet första hälft var lodjuret relativt allmänt förekommande över hela landet med undantag för de allra nordligaste områdena.

1928 fridlystes lodjuret i hela landet. Fredningen hade avsedd verkan och stammen ökade, vilket fick till följd att allmän jakt infördes 1943. Stammen expanderade under 1950- och 1960-talen även upp i fjälldalarna. I början av 1980-talet beräknades stammen till 500-1200. Det var allmän jakt efter lodjur i *hela landet* under minst en månad per år fram till 1986. Vid tidpunkten för totalfredningen (1991) angav Naturvårdsverket att stammen kunde vara så låg som ett par hundra.

Arten har svarat mycket positivt på fredningen. Lodjursstammen har återhämtat sig främst i södra och mellersta Norrland och i delar av Svealand.

Länsstyrelsens inventeringar vintern 2002/2003 visar att det i renskötselområdet fanns preliminärt 103 föryngringar och utanför renskötselområdet 122-139. Grimsö

forskningsstation beräknar stammen vintern 2003 till 1200-1400 lodjur. Utbredningen 2003 visas i figur 1.

Figur 1. Lodjurets utbredning i Sverige 2003.

BIOLOGI OCH EKOLOGI

Biotopkrav

Lodjuret är ursprungligen ett skogsdjur som numera lokalt kan påträffas ända upp i fjällens översta björkskogar och tillfälligt även på kalvfjället.

Lodjuret återfinns främst i kuperad skogsterräng, men har under de senaste åren också börjat uppträda i flackare landskap i södra Svealand och norra Götaland.

Hemområden

Resultat från radiomärkta lodjur i Sverige visar på årshemområden för vuxna honor på 3-4 kvadratmil och i det närmast det dubbla för hanar (6-7 kvadratmil).

Bytesdjur och jaktteknik

Lodjuret är främst en predator på mindre klövvilt, i Sverige rådjur och ren, medan hare och skogsfågel kommer i andra hand. Lodjuren har lokalt kraftigt skattat rådjursstammen och är även känd som en predator på räv.

Lodjuret lokaliserar bytesdjuret främst med hjälp av hörseln och smyger nära, varefter en explosiv attack följer. Misslyckas denna förföljer lodjuret inte bytet om förhållandena inte är särskilt gynnsamma. Lodjurshonor med ungar kan stanna vid ett slaget större byte och tillgodogöra sig större delen av köttmängden, medan ensamma djur i högre grad synes äta en mindre del för att sedan vandra vidare.

Reproduktion och ungdödlighet

Parningstiden infaller i mars månad. Dräktighetstiden är omkring 70 dygn. Ungarna - 1-4 i kullen - föds blinda i månadsskiftet maj/juni på en skyddad plats. De utvecklas tämligen långsamt och lämnar födelseplatsen efter halvannan månad, diar ännu i december och följer modern 10 månader och ibland närmare ett år. Utanför familjegruppen vandrar djuren i allmänhet ensamma.

Ungdödligheten är generellt sett stor. Närmare hälften av ungarna dör före ett år ålders. Dödligheten hos de könsmogna djuren är liten, såvida de inte beskattas genom jakt. Resultat från det svenska lodjursprojektet visar på både regionala skillnader och årsvariationer i reproduktionsframgång. Lodjurshonor som fött ungar i Norrbotten har fått 2,0 ungar/år medan motsvarande siffra i Bergslagen är 2,7. Eftersom inte alla könsmogna honor föder ungar varje år är den genomsnittliga ungpåproduktionen för vuxna honor i Norrbotten endast 1,4 ungar/år och i Bergslagen 2,0.

Förutom "normal" ungdödlighet som svält, sjukdomar och olyckor skördar skabben offer bland ungdjuren liksom trafiken och den illegala jakten. Jakt (legal och illegal tillsammans) är den främsta dödsorsaken hos vuxna lodjur.

HOT OCH BEHOV AV HÄNSYN

Konflikt med tamdjursägare

Lodjuret ansågs före 1960-talet orsaka rennäringen små skador i jämförelse med järv och varg. Lodjurets expansion upp i renkötselområdet har därefter orsakat allvarliga konflikter med rennäringen. Skador på andra tamdjur som får är dock relativt begränsad i landet som helhet.

Hundar

Lodjur som är trängda av jakthundar försvarar sig effektivt med de kloförsedda tassarna och det händer att hundar skadas. Det är dock ovanligt att hundar dödas av lodjur.

Jakt

Ett för hårt och okontrollerat jakttryck har inneburit att stammen tidvis beskattats för kraftigt. Åren 1943-1990 var det allmän jakt på arten, vilket innebar att ett obegränsat antal djur fick skjutas där jakt var tillåten. Avskjutningsstatistiken från för de senaste fem åren redovisas i tabell 1.

Snöskoter - effektivare jakt

Under senare delen av 1960-talet ökade avskjutningssiffrorna kraftigt, särskilt i Norrbottens län. Ett samband kan ses med snöskoterns introduktion i landet. I fjällområdet har relativt få lodjur rapporterats fällda under den skydds jakt som tillåtits under senare år och det rapporteras händelser där snöskoter används på ett otillbörligt sätt.

Konkurrens om jaktbart vilt

Många jägare upplever lodjuret som en konkurrent om det jaktbara viltet, främst rådjur. Den motsättningen tycks ha blivit förstärkt i och med att lodjuren under 1990-talet varit fredade och endast skydds jakt tillåtits. Rådjurets stammen tillväxte under slutet av 1980-talet som aldrig tidigare och nådde sitt maximum omkring 1995. Milda vintrar i kombination med en p.g.a. skabb kraftigt försvagad rävsstam bidrog. Under de senaste

åren har rådjursstammen minskat. Nedgången har varit stor i områden där lodjur återetablerat sig, men det bör dock uppmärksammas att rådjuren minskat även i områden där lodjur helt saknas.

Under de senaste decennierna har priserna på jaktarrenden höjts. Genom höga arrendeavgifter uppfattar jägarna att de "köper rätten till det jaktbara viltet", vilket inte är korrekt. Jakträttsinnehavaren äger endast rätt till fällt vilt. Det levande viltet är inte någons egendom.

Jaktbrott

Jaktbrott förekommer såväl på lodjur som på övriga stora rovdjur. Omfattningen är av naturliga skäl omöjlig att kvantifiera. Även lodjur som ingår i de pågående forskningsprojekten har utsatts för illegal jakt och forskarna har beräknat den illegala jakten till mellan 10-15 procent av de märkta djuren.

Snöskotern kan nyttjas som ett effektivt hjälpmedel vid jaktbrott. Det finns exempel på såväl lodjur som järvar som körts över och avlivats från skotern utan att skjutvapen använts. Skotern kan också användas på ett otillåtet sätt genom att söka efter, spåra, förfölja och genskjuta djur.

Användningen av fällor och snaror för att primärt fånga räv varierar geografiskt i landet, men också i omfattning. Det inträffar att lodjur går i fällor också avlivats olagligt. Viss lodjursjakt har varit tillåten under senare år med hjälp av vissa fälltyper, medan fällfångst av räv är tillåten från 1 augusti till mitten av mars/april utan antalsbegränsningar. Beroende på att fällfångsten inte är selektiv bör ett förbud övervägas.

Sjukdomar

Under de senaste femton åren har skabb som är en relativt ny företeelse förorsakat många lodjurs död. Angreppen varierar geografiskt.

Trafik

Ett inte obetydligt antal lodjur förolyckas numera i trafiken. Antalet lodjur dödade i trafiken ökade kraftigt fram till 1995, varefter antalet varierat mellan 20-25 lodjur.

LODJURSSTAMMENS FÖRVALTNING

I regeringens proposition, Sammanhållen rovdjurspolitik, (prop. 2000/01:57), som antogs av riksdagen våren 2001, (bet. 2000/01: MJU9, rskr 2000/01:174) redovisas en politik för att säkerställa att de fem rovdjursarterna björn, järv lo, varg, och kungsörn långsiktigt finns kvar i den svenska faunan.

Mål

Miniminivå

Miniminivån för lodjurstammen i Sverige skall vara 300 föryngringar per år, vilket motsvarar ett totalt antal av ca 1500 individer. Målet skall vara att antalet lodjur i landet som helhet inte skall minska.

Viss hänsyn till motstående intressen bör emellertid, liksom för närvarande, kunna tas i förvaltningen av lodjursstammen. I ett historiskt perspektiv har lodjurstammen emellertid visat stor känslighet för jakt och beståndet har fluktuerat kraftigt. Därför bör tillstånd till skyddsjakt endast ges om det är förenligt med målet om 300 föryngringar per år.

Utbredning

Målet för lodjursstammens utbredning skall vara att arten skall finnas såväl inom som utanför renskötseområdet, men att huvuddelen av stammen skall finnas utanför renskötseområdet.

Lodjuret bör ges möjlighet att i ökad omfattning sprida sig söderut och där återkolonisera lämpliga biotoper i södra Svealands och Götalands skogsbygder. Skyddsjakt på lodjur bör därför inte tillåtas i sådan omfattning eller på sådana platser att dess spridning söderut förhindras.

Regionala delmål och förvaltningsplaner

De nationella målen bör omsättas i regionala delmål, vilket bör ske genom att länen tar fram förslag till regionala delmål som anger vilka miniminivåer som accepteras inom respektive län (antal årliga föryngringar). De målen bör diskuteras och förankras i de regionala rovdjursgrupperna. Därefter bör de regionala delmålen fastställas av Naturvårdsverket. Detta för att delmålen måste harmoniera med de nationella målen.

Länsstyrelserna ska ta fram regionala förvaltningsplaner enlighet med länsstyrelsernas ansvar enligt 3 § NFS 2002: 13 att kartlägga fredade, skadegörande viltarter i länen. Arbetet med såväl delmål som förvaltningsplaner bör samordnas i regioner som kan omfatta flera län. I arbetet kan Rovdjursforum vara ett viktigt och behjälpligt redskap. Förvaltningsplanerna bör generellt innehålla:

- Nuvarande och historisk utbredning för björn, järv lo, varg, och kungsörn, d v s var finns biologiska och ekologiska förutsättningar för rovdjursarten i länet.
- Vilka konflikter finns? Särkilt bör konflikter med ren- och fårnäringen beaktas, då dessa tamdjur intar en särställning i skadebilden. Var bedrivs ren- respektive fårnäringen och hur bedöms utvecklingen för näringarna i framtiden (inom en generation)?
- Utvärdera effekterna av tidigare utbetalda bidrag och ersättningar efter 1996.
- Förslaget skall vara Naturvårdverket tillhanda senast *1 november 2004*.

VIDTAGNA ÅTGÄRDER

Lagstiftning, förvaltning, forskning m.m.

Internationella avtal m.m.

Bernkonventionen

Lodjuret finns upptaget i bilaga III, d.v.s. djurarter som kräver särskilt skydd.

EG:s art- och habitatdirektiv

Som medlem i Europeiska unionen har Sverige efter inträdet 1995 även att beakta de bestämmelser som bl.a. rör art och områdesskydd samt jaktutövning. Lodjuret finns upptagen i EU:s art och habitatdirektiv (92/43/EEG), bilaga 4 där arter förtecknas vilka kräver starkt skydd.

EU har antagit en rådsförordning som rör EU:s förhållande till CITES. I rådsförordningen stadgas att det inom unionen, "är förbjudet att köpa, att erbjuda sig att köpa, att förvärva för kommersiella ändamål, att för kommersiella ändamål för allmänheten förevisa, att använda i vinstsyfte och försälja, att inneha för försäljning, att saluföra eller att för försäljning transportera exemplar av de arter som upptagits i bilaga A. Lodjuret återfinns i bilaga A.

För fördjupning i internationella avtal m m hänvisas till Rovdjursutredningen Sammanhållen rovdjurspolitik (SOU 1999:146) Kap. 7 Rättsliga regleringen.

Artskyddsförordningen (1998:179)

Lodjuret finns upptagen både på artskyddsförordningens bilaga och bilaga A i rådsförordningen (EG) 338/97. Här regleras handel med och preparering av döda djur och djurdelar samt förvaring och förevisning av levande djur.

Nationell lagstiftning

Jaktlagstiftningen

Förvaltningen av lodjuret och övriga viltarter i landet regleras av jaktlagen (1987:259), jaktförordningen (1987:905) och Naturvårdverkets föreskrifter (NFS 2002:19).

Den legala jakten bedrivs som skydds jakt i områden med fasta lodjursstammar och tilldelningen för län eller delar av län fastställs av Naturvårdsverket efter samråd med länsstyrelserna, varvid främst skador eller andra olägenheter skall uppmärksammas (24

§ jaktförordningen). Relevanta forskningsrön skall beaktas. Förutsättningar för den skyddsjakt som bedrivs regleras i 23a § jaktförordningen, punkt 1 och 3.

Utöver den av Naturvårdsverket beslutade skyddsjakten får länsstyrelser i län med fasta lodjursstammar besluta om skyddsjakt på enskilda lodjur med stöd av 27 § jaktförordningen och 26 § Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om administrationen av jakt efter älg, kronhjort och stora rovdjur m.m. (NFS 2002:19).

Om ett lodjur dödat eller skadat ett tamdjur har även djurägare, under vissa omständigheter, rätt att avliva ett lodjur på eget initiativ med stöd av 28 § jaktförordningen.

Jaktbrott

I propositionen om en Sammanhållen rovdjurspolitik (prop. 200/01:57) uttalades följande beträffande åtgärder mot jaktbrott.

- Polis, åklagare och länsstyrelser skall i ett fördjupat samarbete gemensamt planera insatser för att förebygga jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. Länsstyrelserna skall också i ökad utsträckning bevaka områden där risken för jaktbrott bedöms som stor.
- Minimistraffet för grovt jaktbrott har höjts till sex månaders fängelse och maximistraffet till fyra års fängelse. För jaktbrott som inte är grovt har maximistraffet höjts till ett års fängelse.
- Straffskalorna för jakthäleri och grovt jakthäleri är samma som för jaktbrott respektive grovt jaktbrott.
- För vissa typer av jaktbrott skall det räcka med att gärningsmannen handlat oaktsamt.

Dessutom skall förundersökningar avseende grova jaktbrott på rovdjur och kungsörn ledas av miljöåklagare. I vissa län håller särskilda poliser (miljöbrottsutredare) i utredningarna.

Därutöver har särskilda medel anslagits för att förhindra jaktbrott.

- Naturvårdsverket har 2002 och 2003 fördelat 1 miljon kronor till län med fast förekomst av järv och varg för deras arbete mot grova jaktbrott.
- Polisväsendet har fått särskilda resurser för att kunna öka utredningsinsatserna beträffande grova jaktbrott som avser de stora rovdjuren och kungsörn.

Rödlista

Lodjuret återfinns i hotkategori: sårbar (VU) enligt kriteriet D1 i den nya nationella rödlistan baserad på IUCN:s kriterier.

Nordiskt samarbete

Förvaltningen av lodjursstammen i Sverige berör också grannländerna. Gemensamma inventeringsmetoder för lodjur har utarbetats och forskningen samordnats. Företrädare för förvaltningsmyndigheterna i Sverige, Norge och numera även Finland träffas regelbundet för att dryfta gemensamma frågor. Därutöver bildade 1991 berörda myndigheter och andra finansiärer en skandinavisk koordineringsgrupp för björnforskning. Den har sedan 1996 ett utvidgat uppdrag att samordna forskningsresurserna omfattande samtliga stora rovdjur och i gruppen finns nu även finsk representation.

Forskning

Naturvårdsverket har initierat den lodjursforskning som nu bedrivs i Sveriges Lantbruksuniversitets regi. 1993 påbörjades studier i Kvikkjokksområdet parallellt med björn- och järvprojekten och 1996 startade också studier i Bergslagen. Ansvarig för projektet är Grimsö forskningsstation vid SLU. I Norge bedrivs forskningsprojekt i Hedmark och tidigare i Nord-Trøndelag. Det finns ett utvecklat samarbete mellan projekten i Sverige och Norge. Projekten syftar bl.a. till att ge uppgifter om lodjurets populationsdynamik, reproduktion, dödlighet, könsfördelning och åldersstruktur samt täthet och spridning. Inom projekten studeras också grundläggande ekologiska frågeställningar som biotopkrav, hemområdesstorlek och födoval. I renskötselområdet är samspelet mellan lodjur och järv föremål för särskilda studier då det gäller predation på ren. I Bergslagen är predation på rådjur av intresse. Även omfattningen av den illegala jakten har kunnat bedömas.

Vissa genetiska undersökningar har gjorts. Resultat visar att den skandinaviska populationen skiljer sig genetiskt från de finska och baltiska.

Cesiumhalterna i muskelvävnad är analyserad från de djur som inkommit till SVA. Halterna varierar betydligt från 39 Bq till 11 010 Bq. Analys av ytterligare material pågår.

Inventering

Antal lodjur i Sverige har tidigare beräknats utifrån ofullständigt underlag, vilket även den forskargrupp som på Rovdjursutredningens uppdrag bl.a. rekommenderat vad som kan anses vara minsta livskraftiga populationsstorlekar poängterat. Gruppen konstaterar att det faktamaterial som då fanns var av varierande kvalitet och ofta otillräckligt.

I delar av renskötselområdet har mer omfattande inventeringar genomförts sedan 1974. Fr o m. vintern 1995/1996 har länsstyrelserna tillsammans med representanter för samebyarna genomfört inventeringar i hela renskötselområdet.

Utanför renskötselområdet har inventeringar genomfört i många län i Jägareförbundet regi. Sådana inventeringar har genomförts åren 1993-2001 i varierande omfattning. Fr o m 2002 ansvarar länsstyrelserna i hela landet för att rovdjursinventeringar genomförs.

Inventeringsverksamheten regleras i Viltskadeförordningen (2001:724) och i Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om inventering av stora rovdjur utanför samebyar (NFS 2002:14) respektive i samebyar (NFS 2002:15).

Regional förvaltningsorganisation

Ansvar för den regionala rovdjursförvaltningen ligger numera på länsstyrelsen. Där ligger idag ansvaret för länets rovdjursinventeringar, viltskador på tamdjur, beslut om viss skyddsjakt, informationsinsatser m.m. De flesta län har utsett en rovdjursansvarig person och byggt upp en organisation med besiktningsmän och många län har även fast anställd personal som utövar tillsyn och andra myndighetsuppgifter till inventeringarna i renskötseområdet kan räknas. Län med fasta stammar av rovdjur har bildat regionala rovdjursgrupper.

Skadeförebyggande åtgärder

Skador på tamdjur orsakade av rovdjur skall så långt möjligt förhindras genom skadeförebyggande åtgärder. För skador på andra tamdjur än ren disponerar länsstyrelserna sedan 1996 sådana medel. För skador på ren disponerar Sametinget medel för bidrag till skadeförebyggande åtgärder.

Ersättningar för skador på tamdjur m.m.

Ren

Ersättningsreglerna ändrades den 1 januari 1996 och administreras därefter av Sametinget och de tillgängliga medlen fördelas på samebyarna i huvudsak i förhållande till rovdjursförekomsten. Ersättningen baseras främst på länsstyrelsernas inventeringsresultat. Beträffande lodjur så var (2002) ersättningens storlek till samebyn 200 000 kr för en föryngring, 70 000 kr för regelbunden förekomst och 35 000 kr för tillfällig förekomst. Den totala summan för ersättningar i renskötseområdet var 2002 ca 46 miljoner varav ersättning för lodjur uppgick till drygt 26 miljoner kronor. Lodjuret är den rovdjursart som utan jämförelse ersätts med de högsta beloppen.

Övriga tamdjur

Ersättning för viltskador på tamdjur regleras i Viltskadeförordningen (2001:724) och Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd (NFS 2002:13).

Länsstyrelserna administrerar de medel som finns tillgängliga för viltskador. Medlen skall främst användas för att *förebygga* skador av vilt och i andra hand för att ersätta uppkomna skador. Antal ersatta får uppgick 2002 till 201 och antalet skadade hundar var 8, vilka ersattes med knappt 400 000 kronor.

För fördjupning rörande viltskador hänvisas till Viltskadecenters hemsida <http://www.viltskadecenter.com>.

Viltskadecenter

Viltskadecenter svarar för information, rådgivning och utbildning för länsstyrelserna, andra myndigheter och näringar i vissa rovdjursfrågor. Broschyrer, filmer och webbmaterial har tagits fram särskilt om viltskador. Under 2002/2003 har därutöver omfattande utbildning skett av länsstyrelsernas fältpersonal och samebyarnas och organisationernas rovdjurssamordnare i inventeringsarbetet. Utbildning har under 2003 även gjorts för användare av rovdjursdatabasen Rovdjursforum där länsstyrelserna i en första etapp ska registrera viltskador.

Jakt och skydds jakt

Lodjuret har svarat på den senaste fredningen mycket snabbt i delar av sitt utbredningsområde och utgör ett problem främst för rennäringen i vissa områden.

Elva länsstyrelser med fasta stammar av lodjur har fr o m 1 januari 2002 getts möjlighet att meddela tillstånd till skydds jakt på enskilda lodjur som orsakar allvarlig skada eller olägenheter. Detta är ett led i arbetet med att decentralisera rovdjursförvaltningen.

Av tabell 1 framgår de kvoter som givits och hur många djur som rapporterats fällda.

Den lodjurs jakt som Naturvårdsverket tillåtit utanför renskötselområdet har anmälts till EU-kommissionen. Kommissionen har i juli 2001 överlämnat ett s k motiverat yttrande enligt artikel 226 EG-fördraget till Sveriges ständiga representation i Bryssel. Den svenska regeringen har besvarat det motiverade yttrandet genom skrivelser daterade den 21 september 2001, den 20 juni 2002, den 15 juli 2003 samt den 4 november 2003.

Ett motiverat yttrande kan jämföras med en stämningssökning. Kommissionen kräver att jakten i högre grad än vad som hittills skett måste följa direktivets bestämmelser och att Sverige måste vidta ytterligare åtgärder för att leva upp till dessa.

Rovdjursforum

Rovdjursforum är en nationell databas om rovdjur. Den första versionen, som togs i bruk sommaren 2003, skall vara till hjälp för länsstyrelserna i deras arbete med viltskador av rovdjur och annat fredat vilt. Rovdjursforum är inte tillgängligt för allmänheten.

Statens vilt

Lodjuret är statens vilt enligt 33 § jaktförordningen (1987:905). Lodjur skall i likhet med andra stora rovdjur numera alltid sändas till Statens Veterinärmedicinska Anstalt,

SVA, i Uppsala. Se även Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18).

Information

Flera aktörer arbetar med information kring stora rovdjur. Det har inte bara varit information om hur rovdjuren lever utan också kommunikation och nätverksbyggande för att minska konflikter. Ett mycket viktigt arbete för synen på rovdjuren bedrivs av besiktningsmän och spårare i deras kontakter med lokalbefolkningen.

I tio års tid har det sk *Vargsymposiet* anordnats där många intressegrupper möts och diskuterar aktuella rovdjursfrågor. Nya grupper har tillkommit genom riksdagsbeslutet för Sammanhållen rovdjurspolitik. Naturvårdsverket bildade 2002 *Rådet för rovdjursfrågor* till stöd för förvaltningen av stora rovdjur. Genom rådet förbättras dialogen mellan olika grupper. Därtill har det bildats nya regionala rovdjursgrupper. För närvarande finns det sådana i 16 län. Ett gemensamt möte för grupperna och rådet, *Rovdjur 2003*, har hållits för att främja kompetensutveckling och utbyte av information.

Rovdjurscentra kompletterar andra aktörers information om stora rovdjur och spelar en allt större roll för att samordna informationen. Det finns tre rovdjurscentra, varav två är knutna till djurparker. Det är Orsa Björnpark och Järvzoo i Järvsö. Därtill finns Rovdjurscenter The Big Four i Ekshärad. Naturvårdsverket har föreslagit att nätverk av rovdjurscentra bildas.

Viltskadecenter har tagit fram ett brett informationsmaterial främst hur skador kan förebyggas. Den informationen riktas främst till näringarna, organisationer och myndigheter.

År 2002 gav Naturvårdsverket ekonomiskt stöd till olika aktörer som arbetar med *rovdjursinformation*. Medlen används bl a för att stödja de tre rovdjurscentra i Ekshärad, Orsa och Järvsö samt till Viltskadecenters informationsverksamhet. Stöd har också givits till skolinformation i Värmland. Vidare fick Studiefremjandet bidrag för att utbilda cirkelledare för det nya materialet Att leva med rovdjur. WWF fick bidrag för att utbilda lärare. Kulturhuset i Stockholm fick bidrag för att förbereda den stora utställningen *Oss rovdjur emellan*.

Regeringsuppdrag

Med anledning av rovdjurspropositionen har Naturvårdsverket av regeringen fått ett antal regeringsuppdrag som redovisats i omgångar. Här följer de olika regeringsuppdragen:

- I samråd med länsstyrelserna utforma inventeringsverksamheten av stora rovdjur (1 november 2001).
- Etablera ett nationellt rådgivande samarbetsorgan (1 november 2001).
- Utveckla samarbetet med norska och finska myndigheter (1 juni 2002).

- Redovisa förslag till förstärkta informationsinsatser (1 juni 2002).
- Redovisa åtgärder som behöver vidtas för att Viltskadecenter skall kunna drivas med hänsyn till nya uppgifter, formell status och finansiering (1 juni 2002).
- I samråd med länsstyrelserna överväga hur jaktbrott kan förebyggas (14 november 2003).
- Inrätta en nationell rovdjursdatabas (1 juni 2002).
- Bearbeta åtgärdsprogrammen med anledning av propositionen (14 november 2003).
- Efter samråd med Sametinget utforma differentierad ersättningen för björn och kungsörn (31 december 2003).
- Efter samråd med Sametinget utforma differentierad ersättningen inom åretruntmarkerna respektive vinterbetesområdena (31 december 2003).

BEHOV AV NYA ÅTGÄRDER

Lodjuret i Sverige har under 1990-talet expanderat både till antal och utbredning, varför det under nuvarande förhållanden inte är någon omedelbar fara för artens överlevnad i landet. Förvaltningsarbetet som tidigare har varit främst bevarandeariktat bör alltmer inriktas på hur lodjurspopulationen skall förvaltas på ett långsiktigt och ansvarsfullt sätt. En fortsatt kunskapsuppbyggnad är angelägen och fortlöpande inventeringar är nödvändiga. Jaktmetoden med fällor bör ses över.

Internationella avtal, lagstiftning mm.

EG:s art- och habitatdirektiv

I riksdagsbeslutet (prop. 2000/01:57) sägs att regeringen avser att verka för att lodjuret flyttas från art- & habitatdirektivets bilaga 4a till bilaga 5, d.v.s. att lodjuret överförs från att vara en art som kräver strängt skydd till en art som kan bli föremål för förvaltningsåtgärder.

Jaktförordningen

Naturvårdverket har hösten 2003 lämnat ett förslag till regeringen angående ändring av 27 § jaktförordningen (1987:905). Ändringen består i att länsstyrelsen även ska kunna besluta om skydds jakt på familjegrupp av lo och björn och även medge vissa undantag beträffande jaktsättet.

Nordiskt samarbete

Det nära samarbetet med norska förvaltningsmyndigheter bör fortsätta på såväl central som regional nivå. Samarbetet med Finland bör utvecklas, eftersom det är oklart vilket utbyte av lodjur som sker över gränsälvarna.

Sverige och Finland bör rimligen kunna agera gemensamt för att erhålla likartade undantag från EU:s nuvarande regelverk då det gäller förvaltningen av den fennoskandiska lodjurspopulationen.

Forskning

Särskilt viktiga frågor för förvaltningen nämns nedan. Frågor som rör konflikten med rennäringen bör sättas i fokus. Det gäller ersättningsnivåer men också förfinad inventeringsmetodik. Även frågor som knyter an till ”experimentet” att omfördela lodjursstammen med ett nordligt centrum till ett mer sydligt bör utforskas.

Den fortsatta lodjursforskningen bör således inriktas på följande viktiga frågor. Hur är födoutnyttjad av ren mellan lodjur och järv i renskötselområdet? Hur stort hemområde

utnyttjar en lodjurshona med ungar under en vinters inventeringssäsong? Hur och i vilken takt sker utvandring och återkolonisation av områden söder om Mälardalen/Vänern?

En uppföljning av den genetiska variationen in den fennoskandiska populationen bör göras. DNA skall även användas för att identifiera olika föryngringar i renskötseområdet.

Lodjursprojektet bör också göra fortlöpande populationsuppskattning för landet.

Inventering

Målet för inventeringen är att fastställa det totala reproduktiva beståndet och beståndsförändringar på nationell-, läns- och samebynivå.

DNA-analys av spillning skall användas som hjälpmedel för att säkrare fastställa olika föryngringar i renskötseområdet och antalet lodjur i vissa delar av utbredningsområdet.

Om lodjursstammen skall kunna förvaltas på ett ansvarsfullt sätt och i överensstämmelse med de nationella målen och detta åtgärdsprogram krävs att förändringar i stammens numerär och utbredning kan följas.

Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om inventering av stora rovdjur utanför samebyar (NFS 2002:14) och i samebyar (NFS 2002:15) skall revideras. En arbetsgrupp med representanter för länsstyrelserna, samebyarna och berörda organisationer skall bildas som skall föreslå förändringar och presentera dessa under 2004.

Fr o m 2004 kommer länsstyrelsens personal och medarbetare att kunna planera och utvärdera inventeringsverksamheten i nationella rovdjursdatabasen Rovdjursforum. Där kommer även andra som arbetar aktivt med inventeringarna att fortlöpande kunna registrera observationer m.m.

En webbaserad däggdjursdatabas inom Artportalen avser Naturvårdsverket att utveckla, som i framtiden kan bli ett ytterligare komplement i inventeringsarbetet. Allmänt rapportsystem för fåglar; utgör ett exempel på hur ett det har använts för fågelrapportering under flera år <http://svalan.viron.se/rappsyst/index.htm>.

Förvaltningsområden

Den del av landet som skall särbehandlas beträffande rovdjursförvaltning är renskötseområdet. I propositionen anges att huvuddelen av lodjursstammen bör finnas utanför renskötseområdet. Lodjuret bör ges möjlighet att i ökad omfattning sprida sig söderut till Götaland. För att stammen skall vara tillräckligt stor i ett riksperspektiv bör stammen emellertid tillåtas växa i andra områden innan den reduceras i renskötseområdet. Regeringen anser att en sådan tillväxt skall vara konstaterad innan reduktionen genomförs. De jaktliga intressena kommer därigenom att få tåla en större påverkan på viltbestånden.

Förvaltning

Naturvårdsverket och Direktoratet for Naturforvaltning, DN i Norge tecknade i juni 2003 ett avtal med Avdelningen för evolutionsbiologi, EBC, Uppsala universitet. Avdelningen skall vidareutveckla genetiska analysmetoder och genetiskt analysera prover för beståndsövervakning av varg, lodjur och järv från skandinaviska populationer.

Under 2004 skall det inrättas ett skandinaviskt DNA-register över stora rovdjur som administreras av Norskt institutt for naturforskning, NINA. Här skall resultat av alla DNA-analyser lagras. Resultaten kan sedan användas i olika sammanhang som bättre tolkning av inventeringsresultat, forskning och vid exempelvis bevisning vid grova jaktbrott.

Sametinget skall kunna registrera sin årssammanställning över utbetalade ersättningar i Rovdjursforum, vilket föreskrivs i föreskrifterna (NFS 2002:15), där även ersättningar vid "massdöd" och bidrag för förebyggande åtgärder skall registreras. Detta bör kunna ske senast år 2005. Därmed erhålls ett i stort sett komplett redovisningssystem för statliga bidrag och ersättningar orsakade av stora rovdjur.

Skador på tamdjur

Samhällets anslag för skador av rovdjur skall främst användas för förebyggande åtgärder. Viltskadecenter vid Grimsö forskningsstation ansvarar för både utbildning, information och undersökningar om viltskador. Verkningsfulla förebyggande åtgärder för att förhindra skador på tamdjur orsakade av lodjur bör tas fram. Det råder fortfarande en viss osäkerhet om hur effektiva elstängslen är för att utestänga lodjuren från beteshagarna. Likaså är det inte kartlagt hur effektiva lodjuren är att forcera olika hägn genom att klättra. Viltskadecenter skall redovisa vilka förebyggande åtgärder som är mest effektiva för att förhindra skador av lodjur.

Ersättning och skador på ren

Det nya ersättningssystemet premierar ökad bevakning och tillsyn av renarna, vilket bidrar till minskade skador, eftersom samma ersättningsbelopp utgår oavsett om renar bevisligen dödats eller inte.

Naturvårdsverket har fått i uppdrag av regeringen att utreda ytterligare differentiering av ersättning för rovdjur renskötselområdet. Verket anser att ersättningen bör reduceras för rovdjursförekomst i områden, för den tid det råder betesförbud för ren, d v s främst i vinterbetesområden som ligger utanför åretruntmarkerna. Reduktionen bör ske även för förekomst. Det kommer i så fall att få effekt särskilt beträffande lodjur, eftersom en betydande del av lodjuren i renskötselområdet finns utanför renskötselns åretruntmarker. Ersättningsfrågorna måste också beaktas i arbetet med den nya renbeteskonventionen med Norge. Verket anser vidare att det bör utgå högre ersättning för rovdjursförekomst i nationalparker, p.g.a. att det där inte finns möjligheter att ge tillstånd till skydds jakt.

Naturvårdsverket anser att en uppföljning av skador på ren måste ske för att dokumentera skadornas nuvarande omfattning i relation till förutvarande system. De renkadaver som påträffas i samband med inventeringsverksamhet eller på annat sätt skall fr.o.m. 2004 fortlöpande registreras i Rovdjursforum. Verket anser vidare att det bör ske en utvärdering av ersättningssystemet senast 2006. Vad har det betytt för rovdjursstammarnas utveckling och vad har det betytt för rennäringen är frågor som bör bli besvarade.

Skyddsjakt

Skyddsjaksbestämmelserna bör tydliggöras i jaktförordningen. Dessutom bör det göras tydligare villkoren för hur jakt kan bedrivas med stöd av artikel 16 1e i habitatdirektivet.

En särskild licens för personer som avser att jaga rovdjur (främst lodjur och björn) bör övervägas. Till en sådan licens bör även särskild utbildning knytas.

”Skonsamma” jaktmetoder måste användas. Vissa lodjur som fångats i fällor uppvisar skador. Om fällfångst skall vara tillåten måste fällor typgodkännas för lodjursfångst. Eventuell honkvot eller om hona med ungar skall totalfredas bör undersökas närmare liksom jakttiderna. Nuvarande vapenjakt efter lodjur har tillåtits under brunsten (15 feb-31 mars) medan fällfångst tillåtits under längre tid.

Kropparna från fällda lodjur skall idag sändas till Statens Veterinärmedicinska Anstalt, SVA. Det bör undersökas om inte bara vissa delar från de lagligt fällda djuren kan sändas in, vilket är fallet vid björnjakt. Skottplatserna och de fällda djuren skall besiktigas av länsstyrelsens tjänstemän, som också på platsen skall ta ett referensprov (muskelprov).

Det bör också övervägas om inte fällda lodjur skall anmälas omedelbart (idag senast kl. 21.00) och att provtagning skall utföras av besiktningsmän.

Ny föreskrift

De beslut som Naturvårdsverket årligen meddelar om skyddsjakt på lodjur innehåller en rad villkor, beträffande såväl jakt, provtagning, märkning etc. Verket skulle vilja att dessa villkor samlas i en föreskrift, där även hantering, lagring och ansvar för provmaterial regleras.

Jaktbrott

Samhället måste samfällt arbeta med att förebygga jaktbrott och se till att eventuella gärningsmän åtalas och döms. Den illegala jakten är det största hotet mot dagens rovdjursstammar och krafttag måste tas på alla nivåer för att bekämpa den. Det måste ske såväl inom myndigheter och organisationer som av enskilda. Länsstyrelsen skall intensifiera arbetet med att förebygga jaktbrott.

Statens vilt

Provtagning

Den provtagning som sker från fällda lodjur bör fortsätta. De prover som kan tas på levande djur skall även samlas in från djur som hanteras i forskningsprojekten. Alla rovdjur bör rutinemässigt åldersbestämmas vid SVA. Motsvarande prover bör även samlas in i de övriga nordiska länderna för att materialet för forskningsändamål snabbare skall nå större volymer.

Troféer

I de fall lodjur fälls med stöd av Naturvårdsverkets beslut kan skytten få behålla skinnet. Det framförs allt oftare önskemål att skytten också skall få behålla kraniet som trofé. Naturvårdsverket ser det som nödvändigt att de djur som fälls åldersbestäms på ett korrekt sätt, vilket för närvarande förutsätter att hörntänder analyseras. Önskar skytten att senare få kraniet tillbaka bör detta ombesörjas mot en avgift som fastställs av SVA.

Märkning av djur och djurdelar

Märkning av lodjur regleras i artskyddsförordningen (1998:179) och i EG:s rådsförordning (EG 338/97).

Märkning omfattar såväl monterade djur som skinn och andra djurdelar från lodjur. Den omfattar alla lodjur i landet och således även djur av utländskt ursprung, exempelvis jakttroféer. Skall skjutna lodjur eller delar från dem exporteras till tredje land krävs exporttillstånd från Jordbruksverket.

Naturvårdsverket anser att märkning med synliga ”tags” innehållande microchips bör ske framför dolda chips. Då underlättas kontrollen av märkta djur och djurdelar.

Registerhållningen över märkta djur bör kunna få sin lösning med webbapplikationen inom ramen för Rovdjursforum, etapp 4.

Referensprover skall tas från samtliga lodjur. Det gäller lodjur som hanteras såväl levande i forskningsprojekt eller tillvaratas levande och som lämnas till djurparkernas avelsarbete eller som påträffas döda – fallvilt eller vid skydds jakt. Denna hantering bör således omfatta även djur i fångenskap. Detta bör kunna hanteras inom ramen för gällande nationell lagstiftning.

Det behöver klargöras var olika prov skall lagras och analyseras, eftersom såväl SVA, NRM, EBC och NINA finns med i den kedja som hanterar och analyserar olika prover. Referensprover som kan användas för olika framtida ändamål måste lagras på ett långsiktigt säkert sätt. Vissa resultat bör senare bli tillgängliga i Rovdjursforum, etapp 4.

Rovdjursforum

Länsstyrelserna ansvarar för att *Rovdjursforum* görs tillgänglig för behörig personal. Detta är nödvändigt för att möjliggöra en aktuell bild av rovdjurssituationen i länet och i landet som helhet. I dagsläget kan viltskador registreras, men efterhand kommer såväl

de delar som hanterar rovdjursinventering och statens vilt att tas i bruk. Ett användarråd som hanterar nya behov och förslag till revideringar bör inrättas.

Statistik

Naturvårdsverket menar att det är nödvändigt att det finns en korrekt statistik över lodjur som skjuts eller på andra sätt dödas eller tillvaratas. Även Bernkonventionen och EU-kommissionen kräver en sådan redovisning, i vart fall för de lodjur som skjuts med stöd av skyddsjaktsbestämmelserna. Lodjur dödas dessutom av andra orsaker, varför Naturvårdsverket föreslår att alla lodjur som kommer från den vilda populationen redovisas i en årlig officiell statistik. Länsstyrelser, polis, SVA och NRM ansvarar för att sådana uppgifter senare registreras i en webbapplikation i Rovdjursforum etapp 4. Även Jordbruksverket och tullen skall ges tillgång till webbapplikationen.

Viltskadecenter skall årligen sammanställa officiella siffror över antalet föryngringar i landet samt ange populationsuppskattningar och -trender samt på kartor visa lodjurets reproduktionsområden och övriga utbredning i landet.

Viltskadecenter

Viltskadecenters formella status och finansiering har varit föremål för ett särskilt regeringsuppdrag som redovisades den 1 juni 2002. Naturvårdsverket finner det angeläget att centrats roll snarast fastställs, eftersom nya uppdrag och uppgifter övervägs att placeras där.

Information

Det behövs ökade informationsinsatser för att genomföra riksdagens beslut om sammanhållen rovdjurspolitik.

Insatser behövs framförallt för att befolkningen i blivande och existerande rovdjurstrakter ska få kunskap om hur man samexisterar med rovdjur i sin hembygd. Det räcker inte med enkel faktainformation utan det krävs dialog och delaktighet i förvaltningen av de stora rovdjurena. Ökad information om förebyggande åtgärder kan underlätta samexistens med rovdjur och hindra att nya konflikter och skador uppstår.

Många aktörer – myndigheter, organisationer, djurparker, företag och enskilda – informerar idag om rovdjur. Mångfalden gynnar möjligheten att nå ut till dem som behöver nås. De starka känslor som ofta väcks om rovdjur talar för att separera myndighetsutövning och ett bredare informations- och kommunikationsarbete. Det talar också för ett ökat informationsarbete regionalt.

I utredningen *Förstärkta insatser för rovdjursinformation* angav Naturvårdsverket en rad förslag till ökade insatser. I början av 2004 räknar Naturvårdsverket med att presentera en plan för ökad rovdjursinformation. Några ståndpunkter är redan klara:

- Ökad kommunikation och samverkan kring förvaltning av stora rovdjur mellan myndigheter och intresseorganisationer.
- För att öka acceptansen för stora rovdjur och förebygga skador av rovdjur bör kunskap spridas om hur de stora rovdjuren lever. Det bör främst inriktas på områden där rovdjuren finns eller kan förväntas etablera sig.
- Rovdjurscentra blir viktiga myndighetsoberoende förmedlare av information. De centra som finns bör bilda nätverk för att samordna sina insatser.
- Information till landets renägare om reglerna för ersättningssystemet i renskötselområdet.
- Sprida kunskap till näringsidkare hur de kan medverka till att förhindra angrepp av stora rovdjur.
- Ökade inslag i jägarexamen om rovdjur och rovdjursförvaltning. Därutöver riktad utbildning till jaktledare i områden där skydds jakt tillåts.
- Årliga möten med Naturvårdsverkets Råd för rovdjursfrågor och de regionala rovdjursgrupperna för att utbyta information och stärka kompetensutvecklingen.

Sammanfattning av BEHOV AV NYA ÅTGÄRDER

Internationella avtal och lagstiftning

- Den svenska populationen av lodjur föreslås flyttad från bilaga 4a till bilaga 5 i EG:s habitatdirektiv (ansvar: regeringen).
- Förslag till ändring av 27 § jaktförordningen att länsstyrelserna även ska kunna besluta om skydds jakt på familjegrupp av lodjur (ansvar: regeringen).

Nordiskt samarbete

- Förvaltnings- och forskningssamarbetet med Norge bör fortsätta och samarbetet med Finland utvecklas ytterligare (ansvar: Naturvårdsverket).
- Sverige och Finland bör agera gemensamt för ändringen av lodjurets skyddsstatus inom EU (ansvar: regeringen).

Forskning

- Fältarbete bör fortgå såväl i renskötselområdet som i spridningszonen i söder (ansvar: Loprojektet).
- Uppföljning av den genetiska variation i den fennoskandiska populationen bör göras (ansvar: Uppsala universitet).
- Hur samverkar lodjur och järv i födoutnyttjandet av ren (ansvar Loprojektet).
- Hur stort hemområde utnyttjar en lodjurshona med ungar under vinterns inventeringssäsong (ansvar: Loprojektet).
- Hur och i vilken takt sker utvandring och återkolonisation av områden söder om Mälardalen/Vänern (ansvar: Loprojektet).
- Fortlöpande populationsuppskattningar för landet (ansvar Loprojektet).

Inventering

- Den fortsatta utvecklingen av den skandinaviska lodjursstammen måste följas (ansvar: länsstyrelserna).
- Registrera inventeringsresultat i Rovdjursforum (ansvar: länsstyrelserna).
- Internetbaserad däggdjursdatabas för allmänheten inom Artportalen utvecklas (ansvar: Naturvårdsverket).

- Revision av Naturvårdsverkets föreskrifter om inventering av rovdjur (NFS 2002: 14 och NFS 2002: 15) under 2004 (ansvar: Naturvårdsverket).
- Insamling av spillning för DNA-analys som skall användas som hjälpmedel för att säkrare fastställa olika föryngringar i renskötselområdet och antalet lodjur i vissa delar av utbredningsområdet (ansvarig: länsstyrelserna).

Förvaltningsområden

- Huvuddelen av lodjursstammen bör finnas utanför renskötselområdet. Lodjuret bör ges möjlighet att i ökad omfattning sprida sig söderut till Götaland (ansvarig: Naturvårdsverket).

Förvaltning

- Länsstyrelserna ska presentera regionala förvaltningsplaner för lodjur senast 1 nov 2004 (ansvar: länsstyrelserna).
- Länsstyrelserna förankrar och lämnar förslag till regionala delmål och miniminivåer för lodjur i det egna länet utifrån de nationella målen senast 1 nov 2004 (ansvar: länsstyrelserna).
- Utveckling av genetiska analysmetoder och genomförande av genetiska analyser av prover för populationsövervakning varg, lodjur och järv från fennoskandiska populationer (ansvar: Uppsala universitet)
- Ett skandinaviskt DNA-register över stora rovdjur upprättas och administreras av NINA (ansvar: NINA).
- Sametinget skall kunna redovisa sin årssammanställning i Rovdjursforum senast 2005 (ansvar: Naturvårdsverket).

Skador på tamdjur

- Redovisning av vilka förebyggande åtgärder som är mest effektiva för att förhindra skador av lodjur (ansvar: Viltskadecenter).

Ersättning och skador på ren

- Förslag till differentierad ersättning för skador på ren lämnas till regeringen före årsskiftet 2003/2004 (ansvar: Naturvårdsverket).
- En utvärdering av effekterna på rovdjursstammarna och rennäringen i relation till förutvarande system bör göras. Utvärdering senast 2006 (ansvar: regeringen).

Skydds jakt

- Förslag att 23a paragrafen i jaktförordningen kompletteras och att begreppet undantagsjakt introduceras (ansvar: Naturvårdsverket).
- En särskild licens för personer som avser jaga rovdjur bör övervägas

(ansvar: regeringen).

- Fällfångsten av lodjur bör ses över (ansvarig: Naturvårdsverket).
- Jakttider, honkvot eller om hona med ungar skall totalfredas bör utredas (ansvarig: Naturvårdsverket).
- Det bör undersökas om bara vissa prover från de fällda lodjuren behöver sändas in (ansvarig: SVA).

Ny föreskrift

- Villkor för skydds jakt samlas i en föreskrift, där även hantering, lagring och ansvar för provmaterial regleras (ansvar: Naturvårdsverket).

Jaktbrott

- Arbetet med att förebygga jaktbrott skall intensifieras (ansvar: länsstyrelserna i samarbete med polis och åklagare).

Statens vilt

- Det måste klarläggas var olika prover ska lagras och analyseras. Vissa resultat bör bli tillgängliga i Rovdjursforum etapp 4 (ansvar: Naturvårdsverket)
- Alla rovdjur åldersbestäms rutinmässigt vid SVA (ansvar: SVA).

Troféer

- Önskar skytten kraniet som trofé skall först åldersbestämning av hörntänder genomföras och kraniet kan sändas till skytten mot en avgift (ansvar: SVA).

Märkning av djur och djurdelar

- Märkning med synliga ”tags” innehållande microchips bör ske framför dolda chips (ansvar: Polisen).
- Registerhållningen över märkta djur bör kunna implementeras i webbapplikationen inom ramen för Rovdjursforum, etapp 4. (ansvar: Naturvårdsverket).
- Ett referensprov skall tas av alla lodjur såväl från den vilda populationen som från djurparksdjur (ansvar: länsstyrelserna).

Rovdjursforum

- Rovdjursforum görs tillgänglig för behörig personal. Viltskador skall registreras men under vintern 2004 kommer även inventeringsresultat och senare också statens vilt att tas i bruk (ansvar: Naturvårdsverket).

- Ett användarråd som hanterar nya behov och förslag till revideringar i Rovdjursforum bör inrättas (ansvar: Naturvårdsverket).

Statistik

- Alla lodjur som tas ur den vilda populationen redovisas årligen i en officiell statistik (ansvarig Naturvårdsverket).
- Dessa lodjur ska senare registreras i Rovdjursforum etapp 4. (ansvar: Naturvårdverket).
- Årlig officiell sammanställning redovisas över lodjurets utbredning och reproduktionsområden samt antalet föryngringar, populationsuppskattningar och trender (ansvar: Viltskadecenter).

Viltskadecenter

- Viltskadecenters roll snarast fastställas (ansvar: regeringen)

Information

- Information till renägarna om reglerna för det nuvarande ersättningssystemet (ansvar: Sametinget).
- Information om lodjur hålls tillgänglig på Naturvårdsverkets hemsida (ansvar: Naturvårdsverket).
- Information om möjligheter att förebygga skador av lodjur sprids (ansvar: Viltskadecenter).
- Årliga möten med Rådet för rovdjursfrågor och de regionala rovdjursgrupperna skall ske (ansvar: Naturvårdsverket).
- Ökade inslag i jägarexamen om rovdjur, rovdjursförvaltning och skyddsjakt på rovdjur (ansvar: Naturvårdsverket).

Tabell 1. Tilldelade kvoter och fällda lodjur efter senaste fredningen 1986-1991.

Jaktår	Renskötselområdet			Utanför renskötselområdet			Totalt		
	Tilldelning	Fällda	varav i fälla	Tilldelning	Fällda	varav i fälla	Tilldelning	Fällda	varav i fälla
1994/95	6	4	4				6	4	4
1995/96	35	12	12				35	12	12
1996/97	125	80	31	22	17	2	154	97	33
1997/98	125	56	27	43	40	11	168	96	38
1998/99	125	42	10	43	49	9	168	91	19
1999/ 2000	93	75	37	90	90	25	183	165	62
2000/ 2001	69	56	16	58	60	16	127	116	32
2001/ 2002	69	51	24	45	46	12	114	97	36
2002/ 2003	64	26	18	45	44	27	109	70	45

Prioriteringar lodjur

Prioritet	Arbete pågår	2004	2005	2006
P = arbete pågår redan Å = årligen	1 = prioritet 1 2 = prioritet 2			
Internationella avtal, lagstiftning				
Lodjuret föreslås flyttas från bilaga 4a till 5 i EU:s habitatdirektiv		1		
Förslag till ändring av 27 § jaktförordningen om skydds jakt på familjegrupp	P	1		
Nordiskt samarbete				
Samarbetet med Norge bör fortsätta och utvecklas med Finland	P	Å	Å	Å
Sverige och Finland bör agera gemensamt inom EU för ändring av skyddsstatus		1		
Forskning				
Lodjursprojektet bör fortgå i renskötselområdet och i spridningszonen	P	Å	Å	Å
Uppföljning av den genetiska variationen	P		1	
Studier av samverka mellan lodjur och järv i födoutnyttjandet	P	1	1	
Lodjurshonor hemområden kartläggs under inventeringssäsongen	P	1	1	2
Spridning och återkolonisation i Mälardals/Vänerområdet	P	1	Å	Å
Lodjursprojektet skall genomföra populationsuppskattningar	P	Å	Å	Å
Inventering				
Skandinaviska lodjursstammen utveckling måste följas	P	Å	Å	Å
Registrera inventeringsresultat i Rovdjursforum		1	Å	Å
Däggdjursdatabas för internet utvecklas		1	2	
Revision av Naturvårdsverkets föreskrifter om inventering		1		1
DNA från spillning samlas in för beräkning av föryngringar och individer	P	Å	Å	Å
Förvaltningsområden				
Huvuddelen av stammen utanför renskötselomr men ökad spridn söderut	P	1	1	Å
Förvaltning				
Regionala förvaltningsplaner 1 nov 2004	P	1	1	
Regionala delmål och etappmål 1 nov 2004	P	1	1	
Utveckling av genetiska analysmetoder	P	1	2	
Upprättande av ett skandinaviskt DNA-register för stora rovdjur		1		
Sametinget redovisar årssammanställning i Rovdjursforum		1	Å	Å
Skador på tamdjur				
Redovisn. vilka skadeförebyggande åtgärder som är effektiva på lodjur	P	1	Å	Å
Ersättning för skador på ren				
Förslag till differentierad ersättning lämnas till regeringen 2003/2004	P	1		
Utvärdering av skadorna i förhållande till förutvarande ersättningssystem				1
Skydds jakt				
Förslag till kompl av 23 § jaktfördn och begreppet undantags jakt		1		
Särskild licens för rovdjursjägare bör övervägas		1		
Fällfångsten bör ses över		2	1	
Jakttider, honkvot eller om hona med ungar skall fredas bör utredas		1		
Undersökning vilka prover som behöver sändas in		1		
Ny föreskrift				
Villkor för skydds jakt samlas i föreskrift			1	
Jaktbrott				
Arbetet med att förebygga jaktbrott intensifieras	D	1	Å	Å

Statens vilt				
Klarläggande av var prover skall analyseras och lagras		1	Å	Å
Åldersbestämning av alla rovdjur	P	1	Å	Å
Trofeer				
Skytten får kraniet tillbaka efter åldersbestämning och betald avgift		1		
Märkning av djur och djurdelar				
Märkning med synliga "tags" med microchips		2	1	Å
Registerhållning av märkta djur kan inrymmas inom Rovdjursforum		2	1	Å
Referensprov tas från alla lodjur	P	1	Å	Å
Rovdjursforum				
Viltskador och inventeringsresultat registreras och senare statens vilt	P	1	1	Å
Ett användarråd upprättas som lämnar förslag till förändringar		1	Å	Å
Statistik				
Alla lodjur ur den vilda populationen redovisas i officiell statistik	P	1	Å	Å
Uppgifterna registreras senare i Rovdjursforum		2	1	Å
Årlig officiell sammanställning av reproduktion, utbredning etc	P	1	Å	Å
Viltskadecenter				
Viltskadecenters roll bör fastställas		1		
Information				
Info till renägarna om ersättningssystemet		1	Å	Å
Info om lodjur skall vara tillgänglig på Naturvårdsverkets hemsida	P	1	Å	Å
Info om skadeförebyggande åtgärder för lodjur	P	1	Å	Å
Årliga möten i Rovdjursrådet och regionala rovdjursgrupper	P	1	Å	Å
Ökat innehåll om rovdjur och förvaltning i jägarexamen		2	1	Å

Resursbehov lodjur – Ej fastställt av Naturvårdsverket

Tabell 6. Åtgärder, ansvar och finansiering under 2003 samt förslag för de följande tre åren 2004-2006 (´ tusentals kronor).

Åtgärd	Ansvarig	Finansiering	2003	2004	2005	2006
Inventering	Länsstyrelserna	Biologisk mångfald/ Miljöövervakning	6 000 ´	6 500 ´	7 000 ´	7 000 ´
	Sametinget*	Viltskademedel	3 000 ´	3 000 ´	3 000 ´	3 000 ´
DNA-analyser	Uppsala universitet	Biologisk mångfald	400 ´	700 ´	700 ´	700 ´
Forskning	Lodjursprojektet	Biologisk mångfald, Viltvårdsfonden, WWF, Jägare- förbundet m.fl.	2 200 ´	2 200 ´	2 200 ´	2 200 ´
Förebygga skador av lodjur	Länsstyrelserna	Viltskademedel	500 ´	1 000 ´	1 000 ´	1 000 ´
Kostnader för rovdjursförekomst i renkötsel- området och skador på tamdjur (främst får)	Länsstyrelserna Sametinget	Viltskademedel	26 000 ´	27 000 ´	28 000 ´	28 000 ´
Faunakriminalitet (även utbildning - gemensamt för de fyra stora)	Naturvårdsverket, länsstyrelserna, polis, åklagare	Biologisk mångfald	1 000 ´	2 000 ´	2 000 ´	2 000 ´
Jakt, kungörelser, avlysning	Naturvårdsverket samt berörda länsstyrelser	Ramanslag	200 ´	200 ´	200 ´	200 ´
Statens vilt (prover, analyser)	NRM, SVA	Viltvårdsfonden, Biologisk mångfald	600 ´	600 ´	600 ´	600 ´
Information om förvaltning, forskning och konflikter	Naturvårdsverket, länsstyrelserna, Viltskadecenter, Jägareförbundet m.fl.	Naturvårdsverket, WWF, viltskademedel Jägareförbundet m.fl.	400 ´	500 ´	500 ´	500 ´
Summa kronor under kalenderåret			40 300 ´	43 700 ´	45 200 ´	47 200 ´

* medlen är en klumpsumma för järv, varg, lodjur och björn

Av *tabell 6* framgår att förvaltningen av lodjur redan i dag tar betydande resurser. Finansieringskällorna är flera. Myndigheternas löpande arbete finansieras med respektive myndighetsanslag (ramanslag). Särskilda budgetmedel anvisas för viltskador och för inventeringar i renskötselområdet. SVA:s arbete finansieras delvis med medel från jaktvårdsfonden. Forskning finansieras av Naturvårdsverket med särskilda medel från Jaktvårdsfonden och verkets anslag för biologisk mångfald, Världsnaturfonden, Jägareförbundet m.fl. organisationer och enskilda. Viss samfinansiering förekommer mellan Sverige och Norge. Inventeringarna utanför renskötselområdet har hittills i huvudsak finansierats av Jägareförbundet och genom ideellt arbete av dess medlemmar.

Prioriteringslistan på *sidan 37* visar att vissa koncentrerade satsningar kan och måste göras under olika år under den närmaste treårsperioden, medan andra förvaltningsuppgifter måste göras årligen.

